

(Ne)moč glasu študentov v Bosni in Hercegovini in na Univerzi v Banjaluki

Institucija univerze je ena najstarejših in neprekinjenih pridobitev evropske kulture. Odkar so bili v srednjem veku postavljeni njeni temelji in izobraževalni nameni, se njeno poslanstvo ni dosti spremenilo. Zaradi dogmatičnih kontroverzij rimskokatoliške cerkve je med renesanso in razsvetljenstvom nastala potreba po zaokroženem kritičnem in eksperimentalnem dojemanju sveta. V tistem času so akademiki želeli miren prostor, kjer bi bila univerza svobodna in avtonomna. John Henry Newman v svoji knjigi *The Idea of a University* razloži z bistrostjo intelekta in lepoto jezika svoje prepričanje o cilju izobraževanja (glej Newman, 1854), ki bi po njegovem mnenju moralo stremeti k produciranju generalistov in ne ozkotirnih specialistov. Institucija univerze je tako pripomogla k razvoju inteligence in znanosti, predvsem kritičnega načina razmišljanja in empirične zavesti. Vendar moramo ločiti teorijo in ideje od prakse.

Višje šolstvo v Bosni in Hercegovini sestavlja osem univerz (Univerza v Sarajevu, Univerza v Tuzli, Univerza v Banjaluki, Univerza Džemal Bijedić v Mostarju, Vseučilišče v Mostarju, Univerza v Zahodnem Sarajevu, Univerza v Bihaću in Univerza v Zenici). Vendar pa BiH nima splošnega, vseobsegajočega zakona o višjem šolstvu. V Republiki srbski dve univerzi (Banjaluka in Zahodno Sarajevo) financira ministrstvo za šolstvo in kulturo. Medtem ko banjaluški študentje še vedno čakajo nov zakon o visokem šolstvu, se še vedno izvaja stari zakon. Ta pa pravi, da za financiranje študentov poskrbijo študentje z rednim plačevanjem šolnin. Če hočejo študentje biti aktivni, se morajo financirati sami. Na novo izvoljeni študentski parlament je predlagal člen v novem zakonu, ki bi banjaluškim študentom zagotavljal en odstotek univerzitetnih financ in ministrstvo se je strinjalo s predlogom. Obljub še vedno niso izpolnili.

»Glas študentov je aktivna priložnost za študente, da izrazijo njihovo mnenje in odločajo o načrtovanju, implementiranju in evalvaciji svojih izobraževalnih izkušenj.« (glej Rogers, 2005) Rogers jasno pove, da je to le priložnost. V praksi glasu študentov ni slišati.

¹ Gramsci trdi, da moderni intelektualci niso samo govorniki, ampak odlični praktiki, organizatorji, ki pomagajo ustvariti hegemonijo s pomočjo ideoloških aparatov, kot so šolstvo in mediji. Glej tudi ALTHUSSER, L. (1979): *Lenin and Philosophy and Other Essays*.

Po mnenju profesorjev, staršev ali politikov bi morali biti študentje voditelji družbenih sprememb. Problem njihove nezainteresiranosti bi lahko bil v idejni sferi ali v vsebinskem konceptu (glej Crnomat, 2005). Konstantne izjave politikov v medijih, da so študentje generacije prihodnosti, se zdijo jalove in nesmiselne. Če se politiki ne bo nasprotovalo, bo glas študentov težko ločiti od trenutnih nacionalističnih paradig.

V današnjem kulturnem in družbenem življenju v BiH je nadvlada nacionalizma močna, zaradi česar so prizadeti tudi univerza in študentje. V BiH bi morala biti kultura mladih, kultura študentov, nosilec nasprotovanja dominantni kulturi politike in ideologij, ki se poskušajo obdržati na vrhu na tog, kontroverzen in krčevit način (glej Crnomat, 2005). Drugače se glas študentov ne bo slišal in ne bo priznan.

Dejstvo je, da so na banjaluški univerzi nastale določene pomembne spremembe. Vendar še vedno ne tako drastične, kot so bile spremembe univerz v Zagrebu in Tuzli. Morda je bila ena najbolj drznih sprememb ustanovitev Antikorja, protikorupcijske skupine. Vendar študentje še vedno čakajo nadaljevanje. Problem je naslednji: ko se originalna ideja določene skupine študentov institucionalizira, ta skupina nima več moči.

Veliko ljudi v BiH, od politikov do profesorjev (kar je velikokrat zamenljivo), ne mara sprememb. Še zlasti, če jih predložijo razočarani študentje. A se je treba vprašati: kaj povezuje univerzitetne intelektualce in uradni politični sistem? Intelektualci ne morejo ubežati zviti in nadzorjujoči hegemoniji vodilnega razreda. Kar imamo za akademske kroge, je največkrat intelektualna elita političnih konformistov. Dolgo trajajoča ljubezenska zgodba med univerzo in politiki je vidna v dejstvu, da je večina profesorjev članov političnih strank. Študentje pogosto ubesedijo prezir ali občudovanje do tistih profesorjev, ki uspešno vozijo slalom med evropskimi dogmami in nacionalističnimi mantrami. Nekateri profesorji so znani po svojih političnih in družbenih spodrsljajih, hkrati pa predavajo – bolje rečeno pridigajo – o ekonomski krizi ali mednarodnih odnosih.

Profesorji igrajo pomembno vlogo v življenju študentov in pri njihovih odločitvah. Vsi ljudje so intelektualci, vendar bi lahko rekli, da vsi ljudje v družbi nimajo funkcije intelektualcev. Ko ločujemo intelektualce od neintelektualcev, v resnici govorimo o družbeni funkciji profesionalne kategorije intelektualcev. V mislih imamo smer, v katero teži določena profesionalna aktivnost: proti intelektualni elaboraciji oziroma proti fizičnemu trudu.¹ Glavni dejavnosti univerzitetnih profesorjev sta raziskovanje in poučevanje. Poudarek naj bi bil še posebej na strokovnem raziskovanju, saj so članki tisto, kar profesorje naredi univerzitetne profesorje. Kakršnokoli financiranje kakršnegakoli raziskovanja pa ne obstaja. Univerza v Banjaluki nima dovolj strokovnega osebja, kljub veliki potrebi po novih programih in raziskovanju. Informacij o zaposlenih na banjaluški univerzi je malo, in še te so nedostopne.

To pripelje do naslednjega velikega problema banjaluških študentov – pomanjkanja informacij. Nekatere fakultete nimajo svojih spletnih strani, druge ne priskrbijo pomembnih podatkov o ocenah svojih študentov, na primer o uspešnosti v posameznem semestru. Finančni podatki javne banjaluške univerze so nedostopni, študentje pa ne vedo niti kdo so profesorji niti kakšni so programi in učni načrti.

Kajti študent se ne more upreti ničemur, ne da bi se uprl svojemu znanju (glej AFGES, 1966). Da pa bi se to zgodilo, mora biti podkovan na svojem področju zanimanja. Emancipirani štu-

² Aprila 2008 so študentje banjaluške univerze izvolili tri predstavnike z vseh treh fakultet v študentski parlament. Mandat je trajal dve leti, med izvoljenimi je bila tudi avtorica prispevka. Izvolitev ji je omogočila aplicirati raziskovalno strategijo, imenovano »opazovanje z udeležbo«. Strategija se uporablja na različnih področjih, še zlasti pri kulturni antropologiji. Njen cilj je seznanitev z določeno skupino oseb in njihovimi navadami.

³ Bodo Weber je naredil doktorat iz sociologije na Univerzi v Hannoveru. Njegova doktorska teza govori o postsocialističnem nacionalizmu in etnični agresiji v postjugoslovanskih družbah. Analizira nacionalistične ideologije, politične sisteme, dinamiko agresije in vojno ekonomijo v devetdesetih letih 20. stoletja. Weber je bil član in urednik časopisa *Perspectives* (Frankfurt am Main), objavil je več člankov in prispevkov o vladah in družbi na Balkanu. Raziskavo o Univerzah v BiH je z donacijo podprla Friedrich Ebert Stiftung.

⁴ Po Althusserju je osnovna funkcija represivnega državnega aparata (predsednik, vlada, policija, sodišča, vojska) delovati v prid vodilnega razreda z agresivno represijo proti vodenemu razreda. Represivni državni aparat je po navadi v rokah vodilnega razreda, saj v večini primerov nadzoruje tudi državno oblast.

dentski parlament je organiziral prvi študentski Plenum.² Glavni problem študentov je bilo dejstvo, da rektorat ni dovolj kakovostno opravil statistike učinkovitosti. Dogovor med študenti in rektoratom je temeljil na analizi študentske uspešnosti. Neučinkovitost univerzitetne administracije in ogroženost oktobrskih izpitnih rokov je študente razjezila. Zahtevali so prenos 15 točk ECTS v naslednji semester. Vodilni predstavniki univerze pa so pokazali zgolj nesposobnost premagovanja študentskih problemov.

Ob koncu študija psihologije so diplomanti in njihovi kolegi šli na ulice, ko jim je bilo razloženo, da ne bodo dobili ustreznih nazivov in diplom. Ponudili so jim možnost nadaljnega študija, ki pa ni še bil potrjen. Pomirili so se šele ob krikih študentov.

Nastaja vzorec, ki narekuje trend študentske aktivnosti le takrat, ko so ogroženi njihovi osebni interesi. Ko pa se zastavijo splošna vprašanja prihodnosti, zaposlitve, bega možganov v tujino, študentski aktivizem ponikne. Študentska gibanja in organizacije bi morali biti moralni in intelektualni kritiki družbe. Boj za pravico (Fight for Right) ostaja razdrobljen, nepovezan in kratkega diha (glej Crnomat, 2005).

V študiju *The Crisis of the Universities in Bosnia and Herzegovina and Prospects of Junior Scholars*, Bodo Weber, mlad znanstvenik z Univerze v Hannoveru, raziskuje korenine študentske apatije. Trdi, da je bil v 70. letih prejšnjega stoletja jugoslovanski študentski aktivizem na visoki ravni zaradi političnega kotla znotraj in zunaj meja države. Zatirolen režim je dovoljeval plodna tla za spremembe in dialektiko.³ Študentski hipiji so hoteli svobodno univerzo. Ekonomska kriza v osemdesetih pa je univerzo finančno oslabila. Ni bilo denarja za raziskovanje,

povišalo pa se je število študentov, saj je režim hotel zatreti mladino tako, da jim je podaljšal obdobje do zaposlitve. Žal so dogodki devetdesetih let pustili neizbrisne posledice po celi regiji. Zato imajo študentje na začetku 21. stoletja dober razlog za stagnacijo. Navadili so se je od svojih predhodnikov.

Videti je, kot da bi prejšnje generacije zgolj preložile odgovornost na generacije prihodnosti. Podobno velja pri študentih. Njihova vloga je le prehodna, le vaja za njihovo končno vlogo konservativnega kolesca v mehanizmu kapitalistične družbe. Biti študent je vrsta iniciacije, ki pomeni popolno izolacijo od zgodovinske, individualne in družbene realnosti. Študent živi dvojno življenje, razpeto med trenutnim statusom in prihodnostjo, v katero bo neprijetno vržen. Medtem pa mu njegova shizofrena zavest omogoča umik v njegovo iniciacijsko skupino, kjer pozabi na prihodnost in se sonči v mističnem transu sedanosti, zaščitene pred zgodovino. Zato ni presenetljivo, da se študentje izogibajo resnici svojega položaja, še zlasti ekonomskim težavam: v tem premožnem svetu so še vedno reveži (glej AFGES, 1966).

Poprečen študent o sebi razmišlja kot o samostojnem osebk, vendar je resnica drugačna: priklenjen je na družino ali državo, včasih celo na cerkev. Vendar univerze niso državna lastnina. Država ne bi smela posegati v politiko univerze. Integrirana univerza ne pomeni centralizirane univerze z enim bančnim računom. Ideološki državni aparati prevzamejo določene realnosti, ki

⁵ Marksistično-humanistični časopis, ki je poudarjal pomembnost zgodnjehumanističnih Marxovih spisov in zagovarjal kreativno adaptacijo marksizma v kontekstu jugoslovanske samovlade. Bil je v sporu s klasično marksistično-leninistično interpretacijo komunistične stranke. Praxis in njegovi kontributorji so bili maja in junija 1966 pod nenehno kritiko strankarskih ideologov, na primer zagrebške komunistične stranke in hrvaškega parlamenta.

se kažejo opazovalcu kot oblika specializirane institucije.⁴ Trije glavni ideološki državni aparati so cerkev (sistem različnih verskih skupnosti), šola (sistem različnih javnih in zasebnih šol) in družina. Medtem ko represivni državni aparat deluje po načelu agresije, ideološki državni aparat deluje po načelu ideologije. Čeprav po Althusserju povsem ideološki aparat ne obstaja. Zato aparati šole in družine uporabljajo pretanjene metode kazni, izključitve in selekcije za nadziranje ne samo svojih pastirjev, ampak tudi črede. Vsak študent se boji kazni in izobčenja.

Mi ne bomo utihnili. Mi smo vaša slaba vest. Te sklepne besede podžigajočega pamfleta so postale geslo Bele vrtnice, zelo aktivnega uporniškega gibanja proti Hitlerjevemu režimu. Študentje in profesorji Münchenske univerze so med drugo svetovno vojno napisali sedem takih letakov. Že samo sodelovanje pri tisku in distribuciji je pomenilo hitro obsodbo in še hitrejšo obglavljenje.

Verjetno je bil najbolj osvobajajoč moment dviga jugoslovanske inteligence v šestdesetih letih prejšnjega stoletja filozofsko gibanje Praxis šola,⁵ ki je izhajalo iz Zagreba in Beograda. Študentje so ustanovili časopis Praxis, ki je pozneje imel vlogo pri spreminjanju državne politike. Sedanja atmosfera banjaluške univerze ne bi mogla biti slabša. Kritična izobrazba je zelo nujna in prvi korak do nje je ustanovitev podtalnega časopisa s provokativnimi prispevki, ki bodo zbudili zaspane študente.

Absurdno bi bilo, da bi od kogarkoli zahtevali, naj žrtvuje življenje za višje ideale, vendar pa bi bilo tudi čakanje na uporniške grafito bolonjskih študentov precej neumno.

Prevedla Kristina Hoffmann

Literatura

- AFGES (1966): On the Poverty of Student Life Considered in Its Economic, Political, Psychological, Sexual, and Especially Intellectual Aspects, with a Modest Proposal for Doing Away With It. Strasbourg, Members of the Situationist International and students of Strasbourg University, A Student pamphlet.
- ALTHUSSER, L. (1979): *Lenin and Philosophy and Other Essays*. Monthly Review Press.
- CRNOMAT, D. (2005): Neko se historijski poigrava sa nama. Novi Pogledi, Časopis asocijacije alumini centra za postdiplomske studije univerziteta u Sarajevu VI.
- DOUGLAS, J. D. (1976): *Investigative Social Research*. Beverly Hills, Sage Publications.
- GRAMSCI, A. (1971): *Selection from Prison Notebooks*. London, Lawrence & Wishart.
- ROGERS, A. (2005): *Student voice: Bridges to learning*. Seattle, University of Washington.
- NEWMAN, J. H. (1996): *The Idea of A University, Rethinking the Western Tradition*. Yale University Press.
- WEBER, B. (2007): *The crisis of the Universities in Bosnia and Herzegovina and the prospects of junior scholars*. Sarajevo.